

Se žlutou hvězdou v prázdném kupé

Petr Vizina

Vzpomínky
Lydie Tischlerové

VYŠEHRAĐ

Rada židovských náboženských
v kraji C. a S.
evidenční úřad

Se žlutou hvězdou v prázdném kupé

Vyšlo také v tištěné verzi

Objednat můžete na
www.ivysehrad.cz
www.albatrosmedia.cz

Petr Vizina

Se žlutou hvězdou v prázdném kupé – e-kniha
Copyright © Albatros Media a. s., 2021

Všechna práva vyhrazena.
Žádná část této publikace nesmí být rozšiřována
bez písemného souhlasu majitelů práv.

ALBATROS **MEDIA**

Petr Vizina

**Se žlutou
hvězdou
v prázdném
kupé**

Petr Vizina

Se žlutou
hvězdou
v prázdném
kupé

Vzpomínky
Lydie Tischlerové

Vyšehrad

Věnováno mojí mamince
a dalším šesti milionům těch, kteří zahynuli.

© Petr Vizina, Lydia Tischlerová 2021

ISBN tištěné verze 978-80-7601-429-9

ISBN e-knihy 978-80-7601-447-3 (1. zveřejnění, 2021) (epub)

ISBN e-knihy 978-80-7601-448-0 (1. zveřejnění, 2021) (mobi)

ISBN e-knihy 978-80-7601-446-6 (1. zveřejnění, 2021) (ePDF)

Úvod

Vzpomínky Lydie Tischlerové, britské psychoanalytické psychoterapeutky narozené za první republiky v tehdejší moravské Ostravě, se vymykají typickým válečným vyprávěním, která obvykle začínají okupací a končí osvobozením. Jenomže žádný příběh se nevznáší ve vzduchoprázdnu, včetně těch nejděsivějších, k nimž bezpochyby patří historie holokaustu ve 20. století. Jaký vztah měli českoslovenští Židé k masarykovské republice? Doufali, že je Československo před Hitlerem ochrání? Tyto a další otázky mě napadaly, když Lydie vyprávěla o svém dětství v činžovním domě v centru hornického města, v rodině, která nijak zvlášť neprosperovala a kde se přirozeně mísila čeština s němčinou a sounáležitost se židovstvím byla spíše kulturní než náboženská.

Poznal jsem Lydii v létě 2019 jako vitální a lehce ironickou ženu, v jejíž češtině je stále cítit slezský přízvuk, přestože odešla, či spíše odletěla společně s dalšími válečnými sirotky do Británie s letkou bombardérů RAF v létě roku 1945. Později se vyškolila v dětské psychoanalýze u Anny Freudové, dcery Sigmunda Freuda, a po roce 1994 zakládala výcvik v psychoanalytické psychoterapii dětí a dospívajících u nás. Lydiiným světem byla po většinu jejího dosavadního života psychologie, přesně řečeno psychoanalýza, tedy obor, který si všímá všeho nevyřčeného, zamlčeného, snů a představ. Či jak Lydie říká, a dočtete se často v této knize, lidských fantazií, včetně těch obvykle potlačených, násilných. Konečně povaha nacistického režimu se jasně projevila nikoliv v Hitlerově blouznění

o velkém Německu, ale hlavně ve slovníku nenávisti, kterým jsou od nástupu nacistů k moci systematicky ponižování a dehumanizování Židů. Nacistům se jejich násilné fantazie, které se týkaly Židů, bohužel povedlo realizovat ve vyhlazovacích táborech. Hrůza a smutek spojené s Osvětímí jsou středobodem této knihy.

Přípravy na tyto knižní vzpomínky znamenaly také shlednutí dokumentu *The Last Survivors* (Poslední přeživší), který s Lydií Tischlerovou a dalšími přeživšími holokaustu pořídila BBC a vysílala je roku 2019 v den Památky obětí holokaustu, který každoročně připadá na 27. leden, tedy na výročí osvobození vyhlazovacího tábora v Osvětími-Březince Sověty v lednu 1945.

Filmová kamera zachytila nejen ty, kdo vyhlazovacími tábory prošli, ale také jejich potomky. Nevyčtená traumata působila a stále ničivě působí v dalších generacích pamětníků holokaustu. Z dokumentu, v němž se ukazuje, že někteří nedokázali ještě půlstoletí po Osvětími o své zkušenosti mluvit, zvláštním způsobem vystupují dva ze zpovídaných. Sochař Maurice Blick dokázal o zkušenosti „promluvit“ tím, že viděné ztvárnil. Lydia Tischlerová jako psychoterapeutka mluví věčně o poutu, kterým k sobě váže násilník svou oběť. O tom, že se z takového pouta dokázala vymanit. „Nepodařilo se jim ze mě udělat oběť,“ řekla mi Lydie Tischlerová o nacistech. Nebavili jsme se o metafyzických otázkách viny a trestu, ani o banalitě zla, jak vyhlazovací mašinérii po válce popsala Hannah Arendtová. Slovo odpuštění zní při vzpomínkách na vraždy milionů lidí nemístně, nepoužili jsme je ani jeden z nás. Přesto se Lydie Tischlerové podařilo vyvázat z pouta ke strůjcům násilí, které tragicky poznačilo osud její a statisíců dalších rodin za války. Dokázala vyjít z pekla holokaustu svobodná.

Tady by vyprávění Lydie Tischlerové mohlo skončit. Jenomže jako pro mnoho dalších, konec války pro ni znamenal

především zmatek a starost o ty nejzákladnější věci. A také zklamání snu o mamince, které by se zázrakem podařilo Osvětim přežít. Nebo o tatínkovi, který by se v nové zemi dokázal prosadit a zbohatnout. Příběh psycholožky Lydie Tischlerové, která přežila holokaust, je portrétem historie, jež nikdy nevisí ve vzduchoprázdnu. Upozorněním, že největší tragédie začínají vlastně nenápadně, fantaziemi o násilí, slovníkem nesnášenlivosti a ponižování. A připomenutím, že odpuštění není sentimentální pocit, ale praktická obrana před zlem, které má moc člověka svírat ještě v generacích jeho potomků.

Rád bych poděkoval Davidu Holubovi, významnému českému psychiatrovi, který mě na příběh Lydie Tischlerové upozornil.

Petr Vizina

Prolog

Do Osvětimi jsem se přihlásila dobrovolně. Maminka i sestra byly totiž zařazené do transportu. Takových, kteří chtěli jet, nás bylo víc, a tak nakonec přidali vagon. Vlaky do Osvětimi přijížděly vždy v noci. Bylo tam oslňující světlo z reflektorů, všude elektrické dráty. Vojáci s bajonety a se psy. Věděla jsem a zároveň nevěděla, co mě v Osvětimi čeká. Sami sobě jsme zapírali, že tam jedeme, aby nás strčili do plynu. Lidi odtamtud museli posílat lístky, že se jim dobře daří. V Terezíně kolovaly pověsti, že v Osvětimi jsou plynové komory. Před odjezdem si tedy s ostatními dohodli kódy. Pokud budou dva křížky na levé straně, jsou v Osvětimi plynové komory. Pokud na pravé, v Osvětimi plynové komory nejsou. Jenomže když přišly lístky s křížky nalevo, lidi si říkali, že to musí být omyl. Psychické obrany jsou tak silné. Jinak by si člověk musel sám vzít život.

Jsem sice psycholožka, ale také praktický člověk. Než přišly transporty, někdo v Ostravě zařídil kurzy, jak balit batohy, aby se využil každý centimetr. V Terezíně jsem balila děvčatům, co jela do transportu. Dodnes ještě balím a každý se diví jak hezky. To jsou věci, které člověku zůstanou. Dodneška si pamatuji jednu holku v Terezíně, balila jsem jí batoh a ona si chtěla vzít do Osvětimi všechny své deníky. Jako praktický člověk jí říkám, že jí boty budou sloužit lépe. Hádaly jsme se, už nevím, která z nás to vyhrála. Když jsem sama do Osvětimi přijela, byla to jedna z prvních věcí, na které jsem si vzpomněla. Jestli přežila, nevím. Kdybychom byly věděly, tak se nehádáme... Druhá věc, která mi ve chvíli příjezdu vytanula na mysli, byla,

jak maminka strašně trpěla na čistotu. Bylo nepopsatelné, jaká tam byla špína, jak tam páchl strach, doslova smrděl. Jenomže maminka přijela do Osvětimi dřív, v jiném vagonu. Mengele nás každého osobně prohlížel. Měla jsem na sobě dva kabáty, oblékli jsme si na sebe, co jsme mohli. Nalevo žiješ, i když to třeba není nadlouho. Vpravo jdeš přímo do plynu. Maminka bohužel šla napravo. Mengele se na mě podíval a řekl: „Stark wie ein Pferd“, tedy „silná jako kůň“, a poslal mě nalevo, stejně tak starší sestru Rutku. Když mě viděla v Osvětimi, v místnosti, kde nám všechno sebrali a oholili nás, měla téměř srdeční záchvat. Žila v domnění, že jsem zůstala v Terezíně. Pocit viny z toho, že ona přežila, zatímco maminka zahynula, sestru Rutku později téměř sežral zaživa. Podobně jako další, kdo přežili. Pocit viny se neřídí logikou. Měla jsem štěstí, že jsem se v pozdějším životě mohla věnovat psychoanalýze.

Pro nacisty jsme nebyli lidé. Wir waren nicht Menschen. Byli jsme podlidé. Wir waren Untermenschen. Pouze Hitler si mohl vymyslet slovo jako Untermensch. Proč Židé, Romové, Slovani patřili mezi Untermenschen? Dá se to vysvětlit tak, že tím Hitler mohl povýšit svůj vlastní árijský původ a zapřít své vlastní pocity méněcennosti, jimiž trpěl jako poražený v první světové válce a také jako neúspěšný malíř. Kdybych se identifikovala s tím, jak si mě cenili nacisté, byla bych opravdu méně než člověk. A kdybych se identifikovala s utrpením, které takhle nacistická představa o Židech jako podlidech vyvolala, stala bych se obětí. Ale nacistům se ze mě nikdy nepodařilo udělat obětí.